

Asia: VN/17727/2022

Lausuntopyyntö selvityksestä - Tuomioistuinlaitoksen koulutusjärjestelmän kehittyminen : Selvitys tuomioistuinlain vaikutuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Tulisiko tuomioistuinharjoittelun nimellä tunnettu harjoittelumahdollisuus laajentaa kattamaan myös muut oikeudenhoidon toimijat? Jos, niin missä harjoittelu tulisi voida suorittaa? Mikä harjoittelun kesto tulisi olla?

Kun tuomioistuinharjoittelun tavoitteena on nimenomaan hankkia valmiuksia tuomioistuintyöskentelyyn, tulisi harjoittelun laajentamiseen muihin toimijoihin suhtautua harkiten. Melko suuri osa käräjänotaareista on jo ollut työssä asianajotoimistoissa ja syyttäjälaitoksessa, ja he tulevat suorittamaan tuomioistuinharjoittelua nimenomaan saadakseen kokemusta tuomioistuintyöstä ja oppiakseen tuntemaan tuomioistuinlaitoksen. Harjoittelun laajentaminen muihin toimijoihin kuin tuomioistuinviraston alaisiin tuomioistuihin, edellyttäisi myös aivan eritasoista panostusta harjoittelun organisoimiseksi yli viranomaisrajojen ja harjoittelun sisällön valvomista kuin nyt ottaen huomioon, ettei harjoittelun sisältöä ja oppimistuloksia ole voitu vakiinnuttaa nykyisessäkin järjestelmässä. Sen sijaan pidämme mahdollisena, että tuomioistuinviraston alaisissa tuomioistuimissa, osa harjoittelusta voisi tapahtua käräjäoikeuden lisäksi myös muissa kuin hovi- ja hallinto-oikeudessa, esimerkiksi vakuutuslaitoksissa.

2. Tulisiko tuomioistuinharjoittelijoiden valintamenettelyä tehostaa? Jos, niin miten?

Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa on aloittanut vuosittain 16 käräjänotaaria ja nyt vuonna 2024 määrä on 20 käräjänotaaria. Vuosittain vähintään 3 heistä on peruuttanut auskultointinsa aloittamisen, mikä tarkoittaa vähintään 18.75 % hakijoista. Vuodelle 2024 nimetyistä notaareista on jo 16.2.2024 mennessä peruuttanut tulonsa neljä hakijaa, mikä on 20 % harjoittelupaikan saaneista 20 henkilöstä. Ongelmana on pitkä rekrytointiprosessi, minkä aikana hakijoiden henkilökohtaiset tilanteet muuttuvat, sekä harjoittelupaikoilla shoppailu. Peruutukset tulevat yleensä varsin lyhyellä varoitusajalla, minkä vuoksi peruutusten johdosta valituiksi tulevat helposti ne, jotka pääsevät irrottautumaan lyhyellä varoitusajalla olemassa olevasta työpaikastaan tai ovat vaille työtä. Tämä johtaa siihen, että nämä harjoittelupaikat menevät niille, jotka ne pystyvät ottamaan vastaan eivätkä niille, joilla olisi parempi motivaatio sekä parhaat edellytykset selviytyä harjoittelusta ja hankkia pätevyyttä tuomarin tehtäviin.

Edellä mainituista syistä haku- ja valintaprosessia olisi tarpeen nopeuttaa huomattavasti niin, että valinnan ja mahdollisen harjoittelupaikan vastaanottamisen välinen aika olisi kohtuullisen lyhyt, mutta sellainen että valittu henkilö ehtii irrottautua olemassa olevasta työpaikastaan. Haku- ja valintamenettely voisi jakautua siten vähintään kahteen osaan, jolloin valinnat tehtäisiin enintään puolivuositain.

Harjoittelupaikoilla shoppailu tulisi pyrkiä estämään kokonaan, jolloin annettua harjoittelupaikkaa ei voisi peruuttaa ilman seuraamuksia, kuten harjoittelupaikan lopullista menettämistä tai vähintäänkin riittävän pituista ”karanteenia” ennen kuin uuden harjoittelupaikan saaminen on mahdollista. On otettava huomioon, että jokainen peruutus ja epäonnistunut notaarivalinta aiheuttavat käräjäoikeuksissa huomattavassa määrin lisätyötä muun muassa töiden uudelleen organisoinnin muodossa, ja toisaalta ”tyhjäkäyntiä” ratkaisutoiminnassa.

Valintamenettelyn nopeuttamisen ja harjoittelupaikoilla shoppailun lisäksi tulisi valintamenettelyssä painottaa hakijoiden sopivuutta tuomarintehtäviin. Tässä tulisi kiinnittää huomiota paitsi opiskelumenetykseen ja työkokemukseen, myös työkokemuksen laatuun ja hakijoiden haastatteluista saamiin pisteisiin aiempaa enemmän. Heikoimmilla valituksi tulleilla hakijoilla voi olla työkokemusta kuukausissa tai vuosissa mitattuna runsaastikin, mutta se on voinut koostua vain lyhyistä työharjoittelu- tai koeajan käsittävistä lyhyistä työsuhteista, tai työstä, joka ei ole millään tavoin lisännyt valmiuksia tuomioistuinyöskentelyyn. Näillä harjoitteluun valituilla notaareilla on säännönmukaisesti vaikeuksia selvittää edes kohtuudella tuomioistuinharjoittelusta, mikä kuormittaa ainakin käräjäoikeuden harjoittelijoiden ohjaamiseen käytettäviä resursseja huomattavasti, eikä ole myöskään tarkoituksenmukaista tuomioistuinharjoittelun tarkoitus huomioon ottaen. Tältä osin selvityksessä mainittu koeaika, mikä sinällään olisi tarpeellinen uudistus, ei poistaisi näitä käräjäoikeuden resursseihin ja työn organisointiin kohdistuvia ongelmia, joita peruutukset aiheuttavat. Tärkeää olisi pyrkiä entistä tehokkaammin seulomaan hakijoista ne, joilla on riittävä motivaatio ja kyky suoriutua tuomioistuinharjoittelusta.

Mikäli haastattelut keskitettäisiin selvityksessä mainituin tavoin tuomarinkoulutuslautakunnalle, tulisi haastattelijoiden joukossa olla vähintään yksi harjoittelusta käräjäoikeuksissa vastaava käräjätuomari, jolla on riittävä käsitys harjoittelun sisällöstä selviytymiseksi vaadittavista henkilökohtaisista ominaisuuksista, joita parhaiten voidaan arvioida haastattelussa.

3. Tulisiko asessoreiden valinta siirtää esivalintakoetta lukuun ottamatta tuomarinkoulutuslautakunnalta tuomioistuimille? Jos, niin miksi?

Käräjäoikeudella ei ole lausuttavaa tähän.

4. Tulisiko tuomioistuinten esittelijöiden nykyistä tehtäväkuvaa tai kelpoisuusvaatimuksia muuttaa? Jos, niin miten?

Kelpoisuusvaatimuksista voisi poistaa kokemuksen tuomarin tehtävistä, kun sitä ei ole enää käräjätuomarinkaan kelpoisuusvaatimuksissa.

Esittelijöiden oppimiskokemusta tehostaisi se, että he olisivat riittävän paljon esittelemässä lukumääräisesti suurempaa massaa pienempiä perusjuttuja sen sijaan, että heidät kiinnitetään vain muutamaan ns. purkkijuttuun.

5. Olisiko käräjäoikeuksien virkarakennetta tai kärjänotaarien toimenkuvaa tarpeen tarkistaa siten, että käräjäoikeuksissa kärjänotaarit tai muut nuoremmat lainoppineet voisivat avustaa tuomareita asioiden valmistelussa?

Kärjänotaarit voivat tehdä tätä ilman virkarakenteen muuttamistakin. Kärjänotaarien harjoitteluun voidaan sisällyttää ja on myös sisällytetty yhteenvetojen sekä tuomioluonnosten kirjoittamista tuomareille tuomarin valvonnassa. Kysymys on enemmänkin harjoittelun sisällön muokkaamisesta, sillä nämä tehtävät eivät edellytä kärjänotaarin toimivaltaan tehtäviä muutoksia.

Mikäli esittelijöiden palkkaus saataisiin kuntoon, niin voisi harkita myös vuotta pidempiä auskultointiaikoja.

6. Onko teillä muuta lausuttavaa?

Kärjänotaarit ovat toistuvasti tuoneet ilmi sen, miten iso taloudellinen panostus auskultointi on. Monet heistä tulevat nykyisin hyväpalkkaisista tehtävistä esimerkiksi asianajolaitoksesta, ja muutamat heistä ovat laskeneet, että auskultointivuosi maksaa heille notaarien heikko palkkaus huomioon ottaen jopa 30.000 – 45.000 euroa. Samasta syystä juuri kukaan heistä ei ole halukas siirtymään notaarivuoden jälkeen hovioikeuteen esittelijäksi, vaan he jäävät mieluummin käräjäoikeuteen kärjätuomarin sijaiseksi tai palaavat aikaisempiin tehtäviinsä. Kärjänotaarit ovat myös tuoneet esiin, että heillä on ystäviä ja kollegoita, jotka olisivat kiinnostuneita tuomioistuinharjoittelusta ja tuomioistuinurasta, mutta eivät pysty siihen, sen vaatimien taloudellisten uhrausten vuoksi.

Selvityksessä on tuotu esiin harjoittelun sisällössä ja kärjänotaarien ratkaistavien asioiden määrässä ja laadussa olevat erot eri käräjäoikeuksien välillä. Tältä osin selvityksessä mainitaan, että tuomioistuinharjoittelun aikana ratkaistaville asioille asetettaisiin vähimmäismäärät. Tuomioistuinharjoittelun sisällöin yhtenäistäminen eri käräjäoikeuksissa on tältä ja myös muilta osin kannatettavaa. Huomiota tulee kiinnittää kuitenkin siihen, että kärjänotaarien työpanoksen kohdentamiseen vaikuttavat monet seikat, kuten muut eri käräjäoikeuksien käytettävissä olevat resurssit, kuten esimerkiksi avustavan henkilöstön määrä. Käräjäoikeuksissa käsiteltävät asiaryhmät myös vaihtelevat käräjäoikeuksittain. Harjoittelun sisältöä ja sen yhtenäistämistä tulisi kehittää yhdessä käräjäoikeuksien ja esimerkiksi kärjänotaarien vastuutuomariverkoston kanssa.

Käräjäoikeudessa on herättänyt huolta ja jopa ongelmia, ruotsinkielisten tuomarien vähäisyys. Tästä syystä tulisi harkita myös ruotsinkielisten harjoittelupaikkojen lisäämistä.

Heikkinen Timo
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus